

2. Ромовська, З. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар (із змінами та доповненнями станом на 01.08. 2008 р.). З. В. Ромовська. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Правова єдність, 2009. С. 349.
3. Січко Д. С. Сучасні проблеми правового забезпечення стягнення аліментів. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1., 2020. С.89.
4. Вербіцька М. В. Актуальні проблеми стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. Ужгород, 2012. Т. 2. Вип. 20. Ч. 1. С. 32–36.
5. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 30. Ст. 542.
6. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Офіційний вісник України. 2002. № 7. С. 273.
7. Карпюк С. В. Адміністративно – правовий аналіз порядку стягнення гарантованого розміру аліментів. *Principautés de Monaco*. 3 avril 2020. С. 59.
8. Красицька Л. В. Стягнення неустойки як спосіб захисту права дитини на утримання. *Право та управління: електронне наукове видання*. Національний університет державної податкової служби України / гол. ред.: П. В. Мельник. 2012. № 1. С. 325.
9. Постанова Верховного Суду від 05 вересня 2019 року у справі № 760/4569/18-ц (провадження № 61-45100сво18) URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/84182492>.
10. Постанова Верховного Суду від 05 вересня 2019 року у справі № 760/4569/18-ц (провадження № 61-45100сво18) URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/84182492>

Глінопол Інна Михайлівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СМЕРТІ ОСОБИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Головною соціальною цінністю європейської правової держави, яка рухається напрямком верховенства права є людина, а також захист її прав від будь-яких протиправних посягань [1, с. 42]. Відтак, у такий складний для нашої країни час, виникає необхідність вирішення найактуальніших питань, адже війна призвела до важких наслідків для людей: тимчасове переселення, втрата домівок, руйнування, окупація, смерть, а це, своєю чергою, призвело до необхідності

врегулювання процесуальних питань, зокрема й щодо встановлення в судовому порядку факту смерті особи, яка померла на тимчасово окупованій території.

Потреба у вирішенні цього питання з'явилась ще у 2014 році після окупації деяких територій, однак вперше, на законодавчому рівні воно було врегульовано Законом України «Про внесення змін до ЦПК України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» від 04.02.2016 р. Надалі, ці питання були деталізовані також й з прийняттям Закону України від 01.07.2022 року [2].

На законодавчому рівні було також закріплено, що тимчасово окупована територія України залишається її невід'ємною частиною, а відтак на неї поширюється й дія усього українського законодавства, а держава бере на себе обов'язок вживання усіх заходів щодо гарантування прав і свобод українського народу. Однак, правовий режим такої території передбачає особливий порядок забезпечення прав і свобод наших громадян, які опинилися в таких обставинах [3].

Під фактами, що мають юридичне значення, необхідно розуміти обставини об'єктивної дійсності, з якими закон пов'язує певні юридичні наслідки (виникнення, зміну або припинення прав і обов'язків зацікавлених осіб). Справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення відносяться до цивільної юрисдикції, та можуть розглядатись, як в судовому порядку, так і в адміністративному порядку [4, с. 461].

Судовий порядок встановлення факту смерті особи, у разі якщо вона померла на тимчасово окупованих територіях дещо відрізняється від судового порядку встановлення такого факту, у разі смерті особи на території України, а саме: територіальною юрисдикцією (підсудністю), суб'єктом складом звернення за встановленням такого факту, строками розгляду таких категорій справ, предметом доказування, строками виконання тощо. Отже, аналіз ст. 317 ЦПК України дозволяє окреслити усі особливості розгляду справ про встановлення факту смерті особи, яка померла на тимчасово окупованій території:

- заява подається до будь-якого місцевого суду України, що здійснює правосуддя, незалежно від місця проживання (перебування) заявника;
- суб'єктами звернення з такою заявою можуть бути не тільки члени сім'ї особи, яка померла або їхні представники, а й за-

інтересовані особи, однак тільки у разі, якщо це впливає на їхні права, обов'язки чи законні інтереси;

- розгляд таких справ відбувається невідкладно з дня надходження відповідної заяви до суду;
- рішення суду підлягає негайному виконанню;
- оскарження судового рішення не зупиняє його виконання;
- суд, негайно після ухвалення такого рішення видає його копію учасникам справи або невідкладно надсилає її до органу державної реєстрації актів цивільного стану для державної реєстрації смерті особи, яка померла на тимчасово окупованій території [5].

Також, необхідно підкреслити, що такі самі правила діють і для встановлення факту смерті особи, яка померла на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан.

Зазвичай, при розгляді справ про встановлення факту смерті особи, яка померла на території України необхідно встановити певні юридичні факти, які входять до предмета доказування це, наприклад: факт смерті особи в певний час і при певних обставинах; факт попереднього звернення заявника до органів державної реєстрації актів цивільного стану задля реєстрації даного факту; факт наявності відмови вказаного органу у реєстрації смерті, а також заявник має вмотивувати необхідність звернення з такою заявою до суду [В]. Тобто, особа має надати докази смерті особи у визначеному місці (наприклад, медичне свідоцтво, акт відповідного органу), письмову відмову органу державної реєстрації актів цивільного стану у реєстрації вище зазначеного факту та пояснити необхідність встановлення його саме у судовому порядку.

Стосовно доказу, який підтверджує смерть особи на тимчасово окупованій території необхідно враховувати, що легітимність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб на тимчасово окупованих територіях визнається Україною виключно у разі створення, обрання чи призначення їх у законний спосіб, та відповідно до українського законодавства. Однак, ч. 3 ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» закріплює, що будь-який акт (рішення, документ), виданий незаконними органами та/або особами, є недійсним і не створює правових наслідків, крім документів, що підтверджують факт народження, смерті, реєстрації

(розірвання) шлюбу особи на тимчасово окупованій території, які додаються до заяви про державну реєстрацію відповідного акта цивільного стану [3]. Тобто, документ виданий не легітимними органами будуть прийматися судом як доказ смерті особи.

Також, необхідно звернути увагу на те, що ст. 317 ЦПК України не врегульовано питання щодо виключення необхідності подачі письмової відмови органом ДРАЦС і суди керувались загальними вимогами розгляду категорій справ про встановлення факту смерті та відмовляли особам у встановлення цього факту.

Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду 26.04.2021 р. надіслав лист-роз'яснення для апеляційних та місцевих судів щодо особливостей розгляду судами справ про встановлення факту народження або смерті на тимчасово окупованих територіях України, зазначаючи що норми ст. 317 ЦПК України не вимагають від осіб, які звертаються до суду з заявою про встановлення таких фактів, подання до суду письмової відмови у здійсненні реєстрації таких фактів органом ДРАЦС. При цьому вказаний суд, також послався на практику ЄСПЛ та ст. 391 ЦПК України зазначивши, що рішення суду про встановлення факту, який підлягає державній реєстрації або нотаріальному посвідченню не замінює собою документів, що видаються саме цими органами, а є підставою для одержання зазначених документів [6].

У разі якщо суд надіслав рішення про встановлення факту смерті на тимчасово окупованій території до органу ДРАЦС, цей орган здійснює державну реєстрацію навіть без звернення особи, однак саме свідоцтво про смерть оформлюється та видається вже за зверненням особи, яка має право такого звернення.

У підсумку, зазначимо, що відбулося спрощення процедури встановлення факту смерті особи, яка померла на тимчасово окупованій території щодо деяких питань для осіб, яким необхідно встановити такий факт, з метою забезпечення доступності правосуддя й захисту та охорони цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, однак кожний окремих випадок розглядається судом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іліопол І. М. Реформування цивільного процесуального законодавства та його вплив на розвиток правовідносин в апеляційному провадженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 1. С. 42-46.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи в умовах воєнного чи надзвичайного стану та на тимчасово окупованих територіях: Закон України від 01.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2345-20#Text>

3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

4. Розгляд окремих категорій цивільних справ у судах : навч. посіб. / за ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Гельветика, 2017. 480с.

5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8385>

6. Лист Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду для апеляційних та місцевих судів від 26.04.2021 р. щодо особливостей розгляду справами про встановлення факту народження або смерті на тимчасово окупованих територіях України URL: <https://www.minre.gov.ua/sites/default/files/vsu.pdf>

Полуніна Ольга Олександрівна,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В РЕАЛІЯХ МАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

Військова агресія Російської Федерації стала серйозним викликом для України та значно загострила проблеми, пов'язані з порушенням прав та свобод людини і громадянина, і, як наслідок, внесла відповідні корективи щодо захисту таких порушених прав, – в судову систему та процес здійснення судочинства в Україні.

Основний закон, котрий регулює життя України в цей складний етап функціонування нашої країни – це Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Стаття 10 цього нормативно-правового акту регламентує те, що прискорення скорочення будь-якого судочинства забороняється, зокрема й цивільного процесу та судочинства.

Згідно з ч. 1 ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у період дії воєнного стану не можуть бути припинені по-